

STRATEGIA „CULTURA 2020”: REALIZĂRI ȘI PROVOCĂRI

„CULTURE 2020” STRATEGY: ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES

VEACESLAV REABCINSCHII¹,

cercetător științific,

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,

lector universitar,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 008(478)

În articol sunt analizate rezultatele implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii în Republica Moldova în perioada 2014-2020 – „Cultura 2020”, fiind determinate și provocările de bază ale implementării activităților strategice. Pentru a stabili evoluția vieții culturale în țară, este calculat indicele vieții culturale în perioada 2010-2019 în baza datelor statistice de dezvoltare a infrastructurii, producerii și consumului cultural. Acțiunile implementate au contribuit la realizarea obiectivelor generale strategice și au scos în evidență noile provocări pentru domeniul culturii în condițiile de creștere a influențelor globalizării, dezvoltării tehnologiilor informaționale și procesului de asociere a Republicii Moldova la UE.

Cuvinte-cheie: *eficacitatea și eficiența politicilor culturale, patrimoniul cultural, circulația produselor culturale, coeziunea socială*

The article analyzes the results of the implementation of the culture development strategy „Culture 2020” in the Republic of Moldova in the period 2014-2020 and determines the basic challenges in implementing the strategic activities. In order to establish the evolution of cultural life in the country, the index of cultural life in the period 2010-2019 is calculated based on statistical data on the development of cultural infrastructure, production and consumption. The implemented actions did not contribute to the achievement of the general strategic objectives and highlighted the new challenges for the field of culture in the conditions of increasing the influences of globalization, development of information technologies and the process of association of the Republic of Moldova with the EU.

Keywords: *effectiveness and efficiency of cultural policies, cultural heritage, circulation of cultural products, social cohesion*

1 E-mail: reabcinschi@gmail.com

Introducere

În perioada 2014-2020, politicile culturale în Republica Moldova au fost determinate de Strategia de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020”. Strategia a determinat patru obiective generale: 1) salvagardarea patrimoniului cultural în toată diversitatea lui; 2) asigurarea circulației virtuale și reale a produsului cultural; 3) creșterea ponderii economice a sectorului cultural și a industriilor creative; 4) creșterea contribuției sectorului cultural în dezvoltarea coeziunii sociale. Aceste obiective strategice corespund cerințelor naționale de dezvoltare a culturii și sunt în conformitate cu tendințele strategice prevăzute la nivel de UE, precum și în cadrul politicilor culturale naționale ale majorității țărilor membre. Pentru fiecare obiectiv strategic au fost determinate un șir de obiective specifice și activități pentru realizarea lor. Activitățile au fost stabilite în baza problemelor depistate în cadrul analizei situaționale în domeniul culturii către anul 2013.

Implementarea Strategiei

În cadrul cercetării interesului populației din Republica Moldova față de activitățile culturale, Barometrul Opiniei Publice din noiembrie 2015 [1] a inclus întrebarea: „Cât de des, pe parcursul ultimelor 12 luni, ați participat la activități culturale?”. Răspunsurile la întrebare se referă la perioada 2014-2015 și sunt realizate pe un eșantion de 1.160 de persoane (**Tabelul 1**). Conform datelor prezentate, circa 80,0% din populația Republicii Moldova nu au fost niciodată la teatru, cinema, muzeu sau bibliotecă. Situația este mai bună în domeniul concertistic, unde persoanele care nu au frecventat deloc un concert reprezintă 57,1%, iar cele care nu au frecventat evenimente culturale comunitare reprezintă 54,1%. Persoanele care nu au vizitat deloc locuri culturale din țară reprezintă 47,9% din populației.

Tabelul 1. Frecvența participării respondenților la activități culturale.

Întrebări	Deloc	O singură dată	De 2-3 ori	În medie, o dată pe lună	În medie, o dată pe săptămână	Nu știu/nu răspund
Ați fost la teatru?	79,9%	9,7%	6%	2,4%	0,1%	2,1%
Ați fost la cinema?	80,5%	6,5%	8,4%	2,3%	0,2%	1,9%
Ați fost la concert?	57,1%	17,7%	20%	3%	0,8%	1,3%
Ați fost la muzeu?	78,9%	10,1%	7,6%	1,2%	0,1%	2,1%
Ați fost la bibliotecă?	75,9%	4,7%	6,7%	5,2%	4,3%	3,1%
Ați vizitat locuri culturale din Republica Moldova (mănăstiri, zone culturale)?	47,9%	17,1%	25,6%	6,1%	1,7%	1,6%
Ați participat la evenimente culturale comunitare?	54,1%	17,6%	22,8%	3%	0,5%	2%

Sursa: Barometrul Opiniei Publice [1].

Răspunsurile respondenților diferă în dependență de locul de trai, nivelul socio-economic, nivelul de educație, vârstă. În **Tabelul 2** sunt prezentate răspunsurile respondenților în dependență de diferite categorii sociale. Cu toate că și în mediul urban participarea populației la activități culturale era destul de joasă, în mediul rural datele erau și mai alarmante: 87,9% nu au fost deloc la teatru, 87,3% – la cinema, 85,5% – la muzeu, 78,2% – la bibliotecă. Dacă teatrele, cinematografele și muzeele sunt mai puțin accesibile pentru populația rurală, atunci bibliotecile sunt în toate satele. Cu toate acestea, vizitele la bibliotecile erau destul de reduse. Nivelul socio-economic influențează interesul populației față de

activitățile culturale. Cu cât nivelul este mai ridicat, cu atât mai mult este interesul populației. Dacă din persoanele cu un nivel socio-economic scăzut nu au vizitat deloc teatrele, cinematografele și muzeele circa 85,0%, atunci dintre persoanele cu un nivel înalt – circa 65,0%. O situație aparte reprezintă bibliotecile unde nu se atestă o deosebire mai mare. Și mai mult influențează participarea la activitățile culturale nivelul educației. Astfel, circa 90,0% din persoanele cu un nivel scăzut al educației nu au vizitat deloc teatrele, cinematografele și muzeele. Situația cu bibliotecile este mai deosebită: 85,7% din persoanele cu un nivel scăzut de educație nu au vizitat deloc biblioteca și doar 25,0% – din persoanele cu un nivel înalt de educație. Cu cât este mai înalt nivelul educației, cu atât este mai mare interesul populației față de activitatea bibliotecilor. Cei mai interesați de activitățile culturale erau persoanele cu vârsta între 18-29 ani, iar cel mai puțin interesați – persoanele după 60 ani.

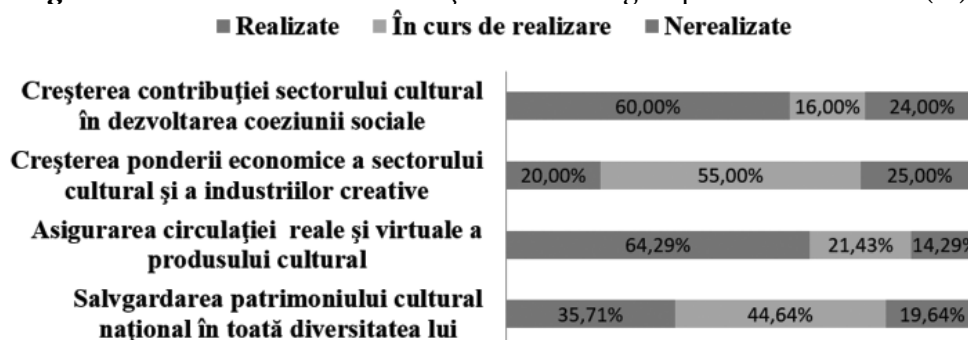
Tabloul 2. Participarea populației la activități culturale în dependență de diferite categorii sociale.

Categorii		Teatru	Cinema	Concert	Muzeu	Bibliotecă	Locuri culturale	Evenimente culturale comunitare
Locul de trai	Urban	70,0%	71,1%	51,1%	75,6%	73,3%	44,4%	53,3%
	Rural	87,9%	87,3%	65,5%	85,5%	78,2%	50,9%	54,5%
Nivelul socio-economic	Scăzut	85,1%	85,7%	60,7%	83,9%	76,8%	51,8%	57,1%
	Mediu	76,0%	83,3%	54,2%	79,2%	70,8%	45,8%	45,8%
	Înalt	60,9%	66,7%	44,4%	66,7%	77,8%	33,3%	44,4%
Nivelul de educație	Scăzut	91,8%	92,9%	78,6%	92,9%	85,7%	57,1%	71,4%
	Mediu	84,9%	84,2%	61,5%	82,5%	80,7%	52,6%	57,9%
	Înalt	63,5%	96,4%	46,4%	64,3%	25,0%	35,7%	39,3%
Vârsta	18-29	67,4%	66,7%	41,7%	70,8%	83,3%	37,5%	45,8%
	30-44	77,9%	80,0%	60,0%	60,0%	72,0%	40,0%	48,0%
	45-60	83,7%	89,3%	57,1%	82,1%	78,6%	46,4%	53,6%
	60+	90,1%	95,7%	78,3%	91,3%	91,3%	65,2%	69,6%

Sursa: elaborată de autor în baza Barometrului Opiniei Publice [1].

Conform datelor, 43,9% din populația țării nu au participat măcar o dată pe parcursul unui an la evenimentele culturale comunitare care, în mare parte, sunt organizate de către casele de cultură. După nivelul socio-economic, procentajul populației reprezintă: 40,3% sunt dintre persoanele cu un nivel scăzut al educației, 52,0% – dintre cele cu un nivel mediu și 48,1% – dintre cele cu un nivel înalt.

Necesitatea soluționării acestor probleme, precum accesul redus al populației rurale la produsele și serviciile culturale, participarea scăzută a populației la activitățile culturale, cadrul redus de servicii oferite de instituțiile de cultură, s-a regăsit printre prioritățile Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020” în perioada 2014-2020. Gradul de implementare a activităților strategice conform obiectivelor generale la începutul anului 2019 este prezentat în **Figura 1**. În cadrul realizării obiectivelor de asigurare a circulației virtuale și reale a produsului cultural și creșterea contribuției sectorului cultural în dezvoltarea coeziunii sociale au fost realizate cele mai multe activități, 64,3% și, respectiv, 60,0%. Cele mai multe activități nefinalizate se referă la obiectivul de creștere a ponderii economice a sectorului cultural și a industriilor creative – 80,0%.

Figura 1. Gradul de realizare a acțiunilor strategice până în anul 2019 (%).

Sursa: elaborată de autor în baza Raportului MECC pe anul 2018 [2].

Rezultatele implementării Strategiei

Pentru a analiza evoluția vieții culturale și rezultatele implementării Strategiei vom aplica metodologia elaborată de Centrul de Cercetare și Consultanță în Domeniul Culturii din România (CCCDC) în cadrul studiului „Indicele vieții culturale al României 1998-2007”. Indicele sintetic al vieții culturale (IVC) se calculează în baza datelor statistice din patru sectoare: cinematografie, cultură scrisă, artele spectacolului și muzee. El este obținut prin media aritmetică a trei subindici componenți: infrastructura culturală, producția culturală și consumul cultural, fiecare dintre aceștia reprezentând o medie a valorilor ponderate ale indicatorilor statistici. Autorii consideră că acest indice „ar putea fi interpretat ca un avatar al vieții culturale în ansamblul ei, ceea ce înseamnă că înregistrarea unei creșteri la nivelul indicelui nu implică o creștere în toate cele patru sectoare. Cu toate acestea, ținând cont de faptul că elementele componente ale vieții culturale, infrastructura, producția și consumul sunt interconectate și interdependente, o schimbare intervenită în cadrul unuia dintre ele are efecte indirecte și asupra celorlalte” [3 p. 3].

Indicii dezvoltării au fost calculați prin 21 de indicatori statistici ai activității culturale prezentați de Biroul Național de Statistică (BNS) în perioada 2010-2019 [4]. Datele sunt determinate pornind de la următoarele principii: indicii sunt calculați în procente referitor la anul 2010, care constituie cifra de referință – 100%; datele fiecărui an țin cont de numărul populației din țară în anul respectiv; rezultatele finale reprezintă mediile indicilor implicați în calcul.

Figura 2. Evoluția indicelui vieții culturale în perioada 2010-2019.

Sursa: elaborată de autor în baza datelor statistice ale BNS.

În **Figura 2** este prezentată evoluția indicelui vieții culturale (IVC) în Republica Moldova în perioada 2010-2019. Analiza diagramei, precum și a datelor statistice, permite de a face următoarele concluzii:

1. Indicele vieții culturale în Republica Moldova se află în scădere permanentă din anul 2013, când a fost înregistrat cel mai înalt nivel – 103,5%, până în 2019, anul cu cel mai jos nivel – 84,7%.
2. Scăderea IVC, în cea mai mare parte, este determinată de scăderea indicatorilor statistici de producție culturală, de la 102,86%, în 2013, până la 68,2%, în 2019.

3. În același timp, se poate constata că indicatorul infrastructurii culturale a crescut permanent de la 100%, în 2010, până la 105,0%, în 2019. Această creștere este determinată de reducerea permanentă a populației din țară și de investițiile realizate pentru menținerea infrastructurii culturale la nivel național.
4. Implementarea activităților strategice nu au contribuit la atingerea obiectivelor stabilite, precum nici la îmbunătățirea situației din domeniul culturii.

În scopul determinării cauzelor principale în realizarea obiectivelor strategice, autorul a realizat în 2018 o anchetare a 60 de experți din domeniul culturii: cercetători, funcționari în instituțiile de cultură, administratori ai organizațiilor culturale. 53,3% din respondenți consideră că eficiența activităților strategice la nivel central este joasă. Printre cauzele de bază sunt evidențiate menținerea sistemului de finanțare preluat de la modelul socialist, anacronic, care nu face față cerințelor actuale ale economiei de piață; administrarea defectuoasă a domeniului și instituțiilor de cultură; dezinteresul populației față de activitatea instituțiilor de cultură, precum și implicarea slabă a acestora în viața social-economică a societății și comunităților; absența unei platforme de conlucrare permanentă cu societatea civilă.

Referindu-se la sistemul de finanțare a culturii existent în Republica Moldova, 86,7% din respondenți consideră că el nu este ajustat la cerințele economiei de piață. Sistemul de finanțare reprezintă un domeniu care necesită reforme organizaționale, fără cheltuieli suplimentare, dar care ar duce la schimbări majore în modul de activitate a organizațiilor culturale. Cele mai multe organizații care activează în domeniul culturii reprezintă sectorul de stat și cel municipal. Activitatea acestora este finanțată, în principal, respectiv, din bugetul de stat și cel municipal. Bugetul culturii nu este stabil, iar o bază legislativă în acest sens lipsește. Respectiv, metodologia de calcul al bugetului alocat culturii depinde de factorul politic. Mecanismul existent de finanțare a instituțiilor culturale nu condiționează concurența, factorul principal al economiei de piață, și nu motivează dezvoltarea. Bugetele, atât central cât și local, sunt orientate spre susținerea instituțiilor, și nu spre susținerea activității culturale. Renovările caselor de cultură realizate în ultimii ani (reparații de întreținere – 45% din cele necesare, reparații capitale – 22%) și creșterea cheltuielilor pentru întreținerea instituțiilor teatral-concertistice nu au schimbat spre bine rezultatele activităților culturale. Concluzia care se impune este că creșterea finanțării nu implică direct schimbarea rezultatelor activității instituțiilor culturale, nici la nivel central, nici la nivel local. Pentru eficientizarea politicilor culturale naționale urmează să fie modificat sistemul de finanțare. Mecanismul de finanțare este necesar să asigure stabilitatea și independența politică a sistemului cultural, să corespundă cerințelor economiei de piață și provocărilor interne și externe moderne, să asigure transparența și motivarea organizațiilor în activitatea culturală, să lărgască sursele de finanțare și să atragă investițiile particulare și internaționale în domeniul culturii.

Anchetarea experților a scos în evidență gradul înalt de nemulțumire față de administrarea domeniului culturii – 81,7% de respondenți sunt nemulțumiți de administrarea la nivel central și 88,0% – la nivel local. O problemă necesară de soluționat este managementul instituțiilor culturale, mai ales al instituțiilor teatral-concertistice (ITC), care consumă peste 40% din bugetul cultural central. Deși, în ultimii 4 ani finanțarea a crescut, indicatorii activității economice, numărul spectatorilor și al spectacolelor a rămas la același nivel. Creșterea finanțării ITC n-a contribuit la creșterea indicatorilor activității acestor instituții. Această stare este, de fapt, rezultatul problemelor acumulate: finanțarea instituțiilor, și nu a activității acestora, lipsa concurenței în obținerea subvențiilor, nivelul scăzut al pregătirii managerilor. Pentru a îmbunătăți managementul instituțiilor de cultură este necesar de dezvoltat finanțarea bazată pe activități, de creat un sistem de motivare a managerilor pentru îmbunătățirea activității instituțiilor, de creat un sistem transparent și concurențial de promovare a managerilor, de implementat un model de formare profesională continuă a administratorilor instituțiilor culturale.

70,0% dintre experți consideră că instituțiile sunt foarte puțin orientate spre participarea la soluționarea problemelor și necesităților comunităților/societății la nivel central, precum și la nivel local. Pentru a îmbunătăți situația în direcția respectivă, 61,7% din respondenți consideră necesară implica-

rea mediului profesionist cultural în elaborarea deciziilor cu privire la politicile culturale naționale, 56,7% consideră necesară consultarea populației la etapa de elaborare a politicilor culturale naționale, 51,7% menționează prioritatea problemelor din domeniu conform cerințelor populației.

Concluzii

Obiectivele strategice stabilite în cadrul Strategiei *Cultura 2020* corespund necesităților interne de dezvoltare culturală a Republicii Moldova, însă gradul de realizare este destul de redus. În unele sectoare culturale, precum instituțiile teatral-concertistice, bibliotecile, casele de cultură, activitățile strategice nu au dus la îmbunătățirea situației și se atestă o reducere a procesului cultural. Strategia nu a îmbunătățit situația în privința participării și practicării de către populație a activităților culturale.

Provocările prioritare pentru dezvoltarea sistemului cultural țin de îmbunătățirea sistemului de finanțare a instituțiilor de cultură, creșterea eficienței activității organizațiilor de cultură prin perfecționarea profesională continuă a managerilor, asigurarea accesului egal la valorile culturale pe întreg teritoriul țării, elaborarea și crearea condițiilor pentru dezvoltarea sectorului independent, comercial și nonguvernamental.

Referințe bibliografice

1. *Barometrul opiniei publice* [online]. [accesat 29 mai 2021]. Disponibil: <http://bop.ipp.md/ro/result/bar>.
2. *Raport privind realizarea Planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020” pentru anul 2018* [online]. [accesat 29 mai 2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_2018_strategia_cultura_2020.pdf.
3. *Indicele vieții culturale 1998–2007*. Centrul de cercetare și consultanță în domeniul culturii (CCCCDC). București: Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală, 2009.
4. Statistica socială. Cultura. In: *Statistica Moldovei: Banca de date statistice Moldova* [online]. [accesat 14 mai 2021]. Disponibil: <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774>.